

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЧАСТИНИ ВУЗІВСЬКОГО КУРСУ «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

Голубкіна О.М., Сонько С.П.¹

На сучасному етапі розвитку України пріоритет здебільшого віддається економічним аспектам. Це зрозуміло, хоч би з погляду завоювання авторитету окремими політичними силами, що пов'язується з поліпшенням добробуту народу. Саме таке спрямування сучасної політики і економіки викликає занепокоєння з позиції появи все більшої кількості байдужої, інфантильної молоді, від якої залежить майбутнє нашої держави. Екологічна свідомість, на нашу думку, повинна бути однією з тих рис сучасної молодої людини, яка формує підґрунтя патріотизму. Але примат економіки в суспільстві, перенасиченість вузів економічними спеціальностями (яка і досі зберігається), вселяє опасіння що саме від майбутніх економістів буде залежати не лише економічний, а й екологічний стан України. Сучасний же критичний стан довілля примушує серйозно замислитись над рівнем адекватності молодого спеціаліста з економіки.

Курс «Регіональна економіка» викладається на економічних спеціальностях вищих навчальних закладів зовсім недавно – з 2004-2005 року. Історія його становлення на українських теренах відносно недовга і нараховує не більше 20 років. До сучасного свого стану він оформився, пройшовши декілька спадкоємних етапів – від «Економічної географії» через «Розміщення продуктивних сил», «Розміщення продуктивних сил і регіональну економіку» і, нарешті, отримав сучасну самостійну назву. Проте, зміст «Регіональної економіки», розроблений КНЕУ, став ще включати один модуль з екології, яка до цього викладалась окремо. Дуже часто сумістити ці дві різних за змістом навчальних дисципліни в межах одного курсу, а, головне, зробити їх спадкоємними досить важко. Досвід викладання цих курсів дозволив авторам намітити певні проблеми як методичного так і змістовного характеру. Зокрема:

- як повинна відбиватись екологічна спрямованість модулю з екології на змісті теоретичної частини власне «регіональної економіки»?
- які саме розділи та питання екології треба розглядати у екологічному модулі?
- як поєднати і дотриматись наступності у змісті всього курсу в цілому?

Власне, невизначеність у вирішенні цих головних проблем і обумовила *актуальність* нашого дослідження.

Передусім, те, що вражає і примушує так гостро ставити питання – це, по-перше, зміст останніх підручників з «Регіональної економіки»² [3,4] і, по-друге, свідоме зниження уваги провідного вищого навчального закладу у галузі економічної освіти – КНЕУ (Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана) до екологічної освіти. Адже, дипломовані економісти може як ніякі інші спеціалісти стикаються на своїх робочих місцях з *практичним вирішенням* екологічних проблем, яких в Україні достатньо. В даному разі сліпе намагання «вписатись» таким скороченим змістом у «болонську систему» несе лише негатив. Проте, є навчальні плани, які необхідно виконувати, а, отже, адаптувати зміст курсу «Регіональна економіка» до сучасних вимог. Власне в цьому автори бачать *задачу цієї статті*.

¹ *Голубкіна Ольга Марківна* – старший викладач кафедри економічної теорії Уманського державного аграрного університету

Сонько Сергій Петрович – доктор географічних наук, зав.кафедри екології і безпеки життєдіяльності Уманського державного аграрного університету

² Рецензентом обох підручників є голова Ради по вивченню продуктивних сил, нинішній віце-прем'єр Б.М.Данилишин.

Зміст, призначення та методологію викладання вузівських дисциплін регіонального спрямування автори послідовно розглядають протягом багатьох років [1,2,5-10].

Спробуємо так само послідовно підійти до вирішення проблем, намічених на початку статті. На нашу думку, екологічна частина курсу «Регіональна економіка» повинна теоретично бути підтримана змістом його початкових тем³. Зокрема, у наступних темах необхідно поступово підводити студентів до знайомства з задачами екологічних досліджень: У розділі «Теоретичні основи регіональної економіки» - «Предмет регіональної економіки її задачі та зв'язок з іншими науками» (лек.), «Методика регіонального аналізу»(Практ.), «Залежність стану навколишнього середовища від розміщення господарства (раціональне природокористування та стійкий розвиток)» (Сам.), «Оптимізація розміщення промислового підприємства та визначення його спеціалізації»(Сам.), у розділі «Природно-ресурсні та соціально-економічні чинники регіонального розвитку» - «Природно-ресурсний потенціал України та раціональне природовикористання»(Лек.), «Оцінка забезпеченості природними ресурсами регіонів України» (практ.), у розділі «Господарський комплекс України як об'єкт регіонального аналізу» - «Техніко-економічні особливості та фактори розміщення виробництва»(лек), у розділі «Економіка регіонів України» - Регіональні відмінності екологічної ситуації (практ).

Що стосується змісту екологічного модулю курсу «Регіональна економіка», то у типовій програмі КНЕУ екологічні знання ледве позначені. При цьому, головний зміст цих тем дуже тісно пов'язаний переважно з «Економікою природокористування». Зокрема: «Наукові засади раціонального природокористування», «Екологічний моніторинг і система екологічної інформації», «Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища», «Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності», «Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища». На нашу думку наведені п'ять запропонованих тем (на які відведено лише 6 лекційних годин) доцільніше доповнити інформацією з класичної екології та техноекології, що вкрай необхідно економістам: «Базові поняття екології», «Природа і людське суспільство», «Сучасний стан довкілля в Україні і в світі», «Вплив окремих галузей господарства на довкілля», «Наукові засади раціонального природокористування». Пропонований тематичний перелік з одного боку закладає основи екологічних знань, а з іншого дає майбутнім економістам дієвий інструмент раціонального природокористування.

Проте, найголовнішою проблемою, на думку авторів, є відсутність наступності у змісті суто економічних та екологічного модулів. Так, у назвах тем блоку «Регіональна економіка» слово «екологія», «раціональне природокористування» не зустрічається жодного разу. Більше того, зміст сучасних підручників ледве торкається екологічних проблем, яким присвячено 3-4% загального обсягу.

На нашу думку, екологічний зміст курсу «Регіональна економіка» повинен бути наскрізним і кожна тема повинна як в прямій, так і в опосередкованій формі містити екологічні знання, які в кінцевому підсумку повинні формувати екологічну свідомість, екологічну культуру, екологічну мораль і все те, чого сьогодні, нажаль, не вистачає вітчизняному чиновнику, який має переважно базову економічну освіту. Так, при розкритті теми «Предмет регіональної економіки її задачі та зв'язок з іншими науками» необхідно довести, що науковий інструментарій сучасної регіональної економіки в змозі коректно ставити і вирішувати екологічні проблеми. У темі «Техніко-економічні особливості та фактори розміщення виробництва» доцільно навести низку прикладів, які б демонстрували залежність стану довкілля від споживання окремих видів ресурсів. Регіональна частина курсу обов'язково повинна містити екологічну інформацію як у вигляді аналізу, так і систематичного викладу екологічного стану регіонів.

³ Перелік тем наводиться згідно робочий навчальній програмі, розробленій авторами при викладанні цього курсу у Криворізькому економічному інституті КНЕУ.

Висновки:

1. Приєднання у сучасних типових навчальних програмах до «Регіональної економіки» екологічного модулю вимушений, але малоефективний крок. Обидві складові виявились «розмитими», полишеними конкретності і систематичності викладу. В зв'язку з цим доцільніше, або знову роз'єднати ці дві досить самостійних дисципліни, або ж наситити екологічним змістом модуль «Регіональна економіка».
2. Еволюція розвитку «Регіональної економіки» і сучасний стан викладання цієї дисципліни дозволяє очікувати подальшу монополізацію цієї дисципліни фахівцями переважно економічного профілю, які здебільшого недолугі в області класичної екології, що негативно впливає на виховання екологічної свідомості майбутніх економістів.
3. У випадку, якщо буде продовжуватись сумісне викладання обох модулів, необхідно більшу увагу приділити індивідуальним та самостійним заняттям, заповнивши їхній зміст переважно темами з «Регіональної економіки». Це означає зміну тематичного змісту дисципліни і надання рівних за співвідношенням частин як екологічному так і економічному модулям.

Література:

1. **Голубкіна О.М.** Застосування методики елементарних геоінформаційних систем у регіональних дослідженнях. /Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ, 2004, №1, С.87-92.,
2. **Голубкіна О.М., Сонько С.П.** Від елементарної геоінформаційної системи до створення відкритої регіональної географічної бази даних./Матеріали XXII з'їзду географічного товариства України. Чернівці, 2004. – С. 47-52., ,
3. **Жук М.В.** Регіональна економіка: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008.- 416 с.,
4. **Манів З.О., Луцький І.М., Манів С.З.** Регіональна економіка: навчальний посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2008.- 640 с.
5. **Сонько С.П.** Географічні знання в економічному вузі./ Український географічний журнал. №4, 1996.- С.56-60.,
6. **Сонько С.П.** Глобалізаційні процеси та трансформація факторів розміщення виробництва./ Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ.- №3(11), 2007.- С.107-114.
7. **Сонько С.П., Кулішов В.В., Мустафін В.І.** Ринок і регіоналістика. Навч.посібник. Рекоменд. Мін.освіти і науки України./ Київ, Ніка Центр, Ельга, 2002.- 408 с.,
8. **Сонько С.П.** Размещение производительных сил, экономическая география и региональная экономика как науки о территории./ Труды кафедры размещения производительных сил и технологий производства.Выпуск 1. Кривой Рог,1997.- С.4-10.,
9. **Сонько С.П.** Сучасна модифікація теорії економічного районування./ Регіональна економіка. №3, 2005.-С.13-28.,
10. **Сонько С.П.** Сучасний погляд на предмет регіоналістики./Вісник Криворізького економічного інституту. Кривий Ріг, КЕІ КНЕУ, №3, 2004 – 46-54 с.,